

2. Межрегиональные диспропорции изменяются в зависимости от степени мобильности факторов производства у разных территорий, но важную роль играют направления миграции ресурсов.

3. В ускорении роста необходимо оценивать вклад каждой детерминанты.

Исследователи теории кумулятивного роста (Г. Мюрдаль, Х. Ричардсон, Дж. Фридман, Ж.-Р. Будвиль, Н. Калдор, Т. Хэгерстранд и др.) был сделан вывод о том, что преимущества определенных местностей, так называемых центров (полосов) роста, ведут к усилению их развития, в то время как отстающий регион может стать еще более отсталым.

Х. Ричардсон базой своей модели называл локализационную составляющую, где региональный рост базируется на внутренних немобильных ресурсах привлечения мобильных ресурсов из других регионов. Эффект агломерации и личные предпочтения инвесторов – ключевой элемент регионального роста.

Развитие модели Х. Ричардсона вылилось в концепцию глобальных городов-регионов основоположниками, которой являются Дж. Фридман, Г. Вольф, С. Сассен, А. Дж. Скотт, экономический рост концентрируется исключительно в городах. Дж. Фридман выделил 4 стадии формирования центров роста это:

1. Наличие в стране большого числа локальных ядер, мало влияющих на окружающие их территории.
2. Появление одного наиболее мощного ядра, формирующего полюс роста, влияющий на обширную периферию.
3. Развитие еще нескольких ядер, приводящее к образованию полицентрической структуры полюсов роста.
4. Слияние ядер в урбанистическую полиареальную структуру с мощной периферией.

Значительный вклад в теорию полюсов роста внес Ж.-Р. Будвиль, Ф. Перру, У. Алонсо выделяются:

1. мелкие и средние города, специализированные на отраслях третичного сектора и обслуживающие прилегающую сельскую местность;
2. промышленные города среднего размера с диверсифицированной структурой хозяйства, развивающегося за счет внешних влияний;
3. крупные городские агломерации с развитой структурой хозяйства, включающей динамичные отрасли, что обуславливает автономность роста;
4. полюса интеграции, охватывающие несколько городских систем и определяющие всю эволюцию пространственных структур.

В теории полюсов роста основополагающая идея заключается в том, что развитие регионов достигается самостоятельным образом путем стимулирования и уплотнения межотраслевых связей на основе инфраструктурных проектов.

Регион в составе предприятий, институциональных инвесторов и других субъектов рыночного хозяйства представляет собой микроуровень, поэтому цели интеграции микроуровня должны быть подчинены целям интеграционной стратегии государства в целом.

Выводы и предложения. Знание основных положений исследованных теорий позволяет разрабатывать меры по устранению диспропорций в экономическом развитии регионов и их отрицательных последствий влияния на экономику страны в целом. Взаимосвязь и взаимодействие внутренних и внешних процессов является ключевой при разработке определенных рекомендаций для построения интеграционной стратегии страны.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Джеймс П., Мартин Д. Все возможные миры. – М.:1988
2. Декларация о регионализме в Европе
3. Гранберг А., Зайцева Ю. Производство и использование валового регионального продукта: межрегиональные сопоставления // Российский экономический журнал. – 2003. – №1. – С.39-54
4. Уманец Т. Методологічні аспекти управління економічним розвитком регіону // Регіональна економіка. – 2006. – №1. – С.22-34
5. Долішній М., Лобурко Я., Карпов В. Про рівномірність економічного розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – №2. – С.7-17.

УДК 331.443

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: СКЛАДОВІ ТА НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Капанова Л.Г., к.е.н, доцент, доцент кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м.Маріуполь
Білоус-Сергєєва С.О. к.е.н, ст. викладач кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м.Маріуполь

Капанова Л.Г., Білоус-Сергєєва С.О. Економічна безпека промислового підприємства: складові та напрями забезпечення.

У статті наведено деякі підходи до визначення сутності терміну «економічна безпека». Наведено основні стратегії і елементи економічної безпеки промислових підприємств. Наведено фактори що негативно впливають на економічну безпеку держави і зокрема промислового підприємства. Зазначено, на яких взаємопов'язаних напрямках ефективна безпека підприємницької діяльності промислового підприємства. Визначено, що нормальне функціонування підприємства в сучасних умовах потребує більш майстерності в управлінні. Потрібно зберігати необхідний рівень економічної безпеки, ніж вести довгі, дорогі і не завжди перспективні судові процеси, намагаючись захистити свої права. В умовах нестабільності і суперечності процесів реформаций одним з найважливіших завдань науки і практики стає розробка і реалізація системи економічної безпеки підприємства. Українські підприємства (організації) вимушені адаптуватися до умов політичної і соціально-економічної нестабільності і вести пошук адекватних рішень складних проблем економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, соціально-економічна нестабільність, промислове підприємство, ефективність.

Капанова Л.Г., Белоус-Сергеева С.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия: составляющие и направления обеспечения.

В статье рассмотрены подходы к определению сущности термина «экономическая безопасность». Приведены основные стратегии и элементы экономической безопасности промышленных предприятий. Приведены факторы, которые негативно влияют на экономическую безопасность государства, и в частности промышленного предприятия. Указано, на каких взаимосвязанных направлениях эффективна безопасность предпринимательской деятельности промышленного предприятия. Определено, что нормальное функционирование предприятия в современных условиях требует большего мастерства в управлении. Нужно сохранять необходимый уровень экономической безопасности, чем вести долгие, дорогие и не всегда перспективные судебные процессы, пытаясь защитить свои права. В условиях нестабильности и противоречия процессов реформирования, одной из важнейших задач науки и практики, становится разработка и реализация системы безопасности предприятия. Украинские предприятия (организации) вынуждены адаптироваться к политической и социальной – экономической нестабильности и вести поиск адекватных решений сложных проблем экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, социально-экономическая нестабильность, промышленное предприятие, эффективность.

Kapranova L., Bilous- Sergeyeva S. The economic security of industrial enterprises: components and directions.

The article discusses approaches to the definition of the term "economic security". The main elements of the strategy and the economic security of industrial enterprises. Shows the factors that negatively affect the economic security of the state, and in particular the industrial enterprise. Indicate in which direction interrelated effective security business of industrial enterprise. Determined that the normal functioning of enterprises in modern conditions requires more skill to operate. Need to maintain the necessary level of economic security than to make longer, expensive and not always promising trials, trying to protect their rights. Given the instability and contradictions of reform processes, one of the most important tasks of science and practice, is the development and implementation of enterprise security. Ukrainian enterprise (organization) to adapt to the political and socio-economic instability and to seek appropriate solutions to complex problems ekonomicheskoy security.

Keywords: economic security, social and economic instability, industrial enterprise efficiency.

Постановка проблеми. В даний час питання забезпечення умов економічного зростання підприємства виходять на перший план. На економічне зростання підприємства може робити вплив загальноекономічна ситуація в світі в цілому і зокрема в державі. Економічна ситуація в державі, окрім ряду інших факторів, знаходиться у залежності від здатності відповідних державних органів забезпечити як економічну безпеку держави, так і господарюючих суб'єктів - підприємств. В той же час господарюючі суб'єкти, регіони країни, підприємства різних галузей економіки повинні докласти багато особистих зусиль для забезпечення своєї економічної безпеки. Економічна безпека - одна з складових загального поняття «безпеки». Таким чином, вирішення проблем економічної безпеки для підприємства є одним з найважливіших аспектів діяльності підприємства, та зокрема держави в цілому.

Метою статті є визначення складових і напрямків забезпечення економічної безпеки промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економічної безпеки промислових підприємств і зокрема економічної безпеки держави присвячено значна кількість праць таких Л.И. Абалкин, С.Ю. Глазьев, В.К. Сенчагов, Ковалев Д., Сухорукова Т., Л.И. Донець, Н.В. Ващенко, О.Ф. Новикова, Р.В. Покотиленко, Вечканов Г. С., Шемаєва Л. Г. та багатьох інших.

Викладення основного матеріалу дослідження. У ринкових умовах господарювання важливе значення набуває економічна безпека всіх суб'єктів підприємницької та інших видів діяльності. Передумовою вирішення проблеми економічної безпеки, як загрози економіці, що виникла через неконтрольованих політичних процесів, стала обмеженість доступу до джерел ресурсів. У рамках концепції взаємозалежності поняття економічної безпеки включало активізацію міжнародних господарських зв'язків, перебудову їх на основі взаємних інтересів і рівноправності.

Економічна безпека фірми (підприємства, організації) - це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технологій, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, при якому гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішніх і зовнішніх негативних впливів та загроз. [6]

Необхідність постійного дотримання економічної безпеки пояснюється та об'єктивно стоїть перед кожним суб'єктом господарювання завданням забезпечити стабільне функціонування і досягнення головної мети своєї діяльності. Рівень економічної безпеки визначається не тим, наскільки ефективно його керівництву і фахівцям вдається запобігти можливі загрози і усунути збиток від негативних впливів на ті чи інші складові економічної безпеки.

На етапі ринкових перетворень у зв'язку зі зміною титулу власності, самостійним виходом підприємств на зовнішній ринок, прагненням до максимізації прибутку, виробництво конкурентоздатної продукції, реалізовані в тому числі за допомогою зменшення витрат, використання нових технологій, питання збереження комерційної таємниці діяльності підприємств набули особливої актуальності. Кожне підприємство прагнуло захищати свої комерційні таємниці, інтелектуальну власність і взагалі інформацію як найкоштовніший товар. Забезпечення економічної безпеки розглядалося насамперед як захист інформації. [2, С 14]

Вечканов Г.С. виділяє три основних стратегії економічної безпеки підприємств:

- перша – орієнтовано на елімінацію існуючих або на недопущення виникнення можливих загроз економічної безпеки
- друга – направлено на недопущення шкоди від впливу існуючих або можливих загроз економічної безпеки.
- третя – націлена на компенсацію збитків, що нанесено в результаті дії загроз економічної безпеки. [4, С.223]

Забезпечення економічної безпеки підприємства включає п'ять елементів:

- виявлення складу та характеру загроз економічної безпеки та націленість їх дії;
- оцінка очікуваної шкоди від дії загроз економічної безпеки;
- ранжування загроз економічної безпеки по важливості, часу настання;
- формування та вибір варіанта стратегії забезпечення економічної безпеки стосовно тих чи інших загроз;
- визначення та реалізація конкретних заходів по забезпеченню економічної безпеки.

Основними факторами, що погіршують економічну безпеку є:

- низький рівень конкурентоспроможності підприємства;
- несприятливий інвестиційний клімат для підприємства;
- нестійкий фінансовий стан підприємства;
- нездатність держави сплачувати продукцію що вироблена за державним замовленням. [4, С.224]

Джерелами негативних впливів можуть бути:

1) усвідомлені або неусвідомлені дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств конкурентів);

2) вплив найрізноманітніших об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо).

Залежно від їх суб'єктної обумовленості фактори негативного впливу на економічну безпеку можуть бути об'єктивними і суб'єктивними. Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають без участі і мимо волі конкретного підприємства або його окремих працівників, а суб'єктивні - є наслідком неефективної роботи підприємства в цілому або його працівників (насамперед керівників і функціональних менеджерів).

Економічна безпека підприємства передбачає стійкий розвиток (тобто збалансований і безупинний), що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).

Складові безпеки можна класифікувати, наприклад, за типами загроз.

Безпека з боку фізичних загроз може забезпечуватися теорією і практикою виживання; безпека з боку психологічних загроз – спеціальними знаннями, консультаціями, навіть вашим світоглядом і характером; безпека з боку загроз інформації – організаційним і технічним захистом. Але всі ці складові нероздільні.

Функціональні складові економічної безпеки підприємства – це сукупність основних напрямів його економічної безпеки, істотно відмінних один від одного за своїм змістом. До функціональних складових економічної безпеки підприємства входять: фінансова; інтелектуальна і кадрова; техніко-технологічна; політико-правова; екологічна; інформаційна; силова. [6]

Кожна з наведених функціональних складових економічної безпеки підприємства характеризується власним змістом, набором функціональних критеріїв і способами забезпечення. Для своєї економічної безпеки підприємство використовує сукупність власних корпоративних ресурсів.[4, С. 22]

Ефективна безпека підприємницької діяльності забезпечується на таких взаємопов'язаних напрямках:

- захист від злочинного світу;
- захист від порушень закону з тим, щоб самим не потрапити під його санкції;
- захист від недобросовісної конкуренції;
- захист від протиправних дій власних співробітників.

Щодо останнього напрямку, то цей напрям дій реалізується на таких ділянках:

- виробничій (збереження матеріальних цінностей);
- комерційній (оцінювання партнерів, юридичний захист інтересів);
- інформаційній (визначення значущості інформації, порядку надходження, використання, передавання, захисту від викрадення)
- кадрового забезпечення. [6]

Оскільки чинників, що становлять загрозу для фірми, достатньо багато, доцільно всю роботу із забезпечення безпеки координувати з єдиного виконавчо-розпорядницького органу, який називають "службою (відділом) безпеки". Ця служба "тримає руку на пульсі практично всіх ланок фірми і вживає ефективні заходи протидії дестабілізуючим чинникам, використовуючи для цього, у разі необхідності, не тільки власні сили, але й сили усієї фірми, а в окремих випадках — і сили зовнішніх організацій. [6]

Безпека сучасного комерційного підприємства забезпечується за допомогою таких режимів: конфіденційності і захисту об'єктів інтелектуальної власності, що формують інформаційну безпеку; фізичної охорони, тобто забезпечення фізичної безпеки майна і персоналу фірми.

За тих умов, що існують на українському ринку, розраховувати на ефективний захист своїх життєво важливих інтересів підприємств може лише у таких випадках:

- якщо він здатний організувати процедурно-орієнтований процес, який повинен бути спрямований на позбавлення потенційного супротивника інформації про виробничі і торговельні можливості і наміри підприємства, головним чином шлях виявлення та усунення індикаторів (тобто демаскуючих ознак каналів витоку інформації), пов'язаних із плануванням і здійсненням підприємницької діяльності;
- якщо у цьому процесі будуть задіяні всі службовці підприємства, а не тільки служба безпеки.

Ідея методу системного підходу до проблем забезпечення економічної безпеки полягає в тому, щоб припинити, скоротити або хоч обмежити витік тих часток цінної інформації, які можуть дати конкурентам можливість наперед виявити, що саме в цей момент керівництво фірми планує та здійснює. [6]

На думку Шемасвої Л. Г. економічна безпека промислового підприємства має два основні структурні складові: внутрішню і зовнішню, де внутрішня система відіграє роль ядра системи. Зовнішня ж складова, відображає можливість підприємства організувати взаємодію зі зовнішньою середою підприємства, таким чином, щоб організувати ефективний захист від існуючих і потенційних загроз різного рівня (рис. 1) [5, С.72]

Сьогодні на ринку України, на якому існує понад тисяча приватних банків, більше трьох тисяч посередницьких фірм і більше одного мільйона малих підприємств, безпека стала таким самим товаром, як і нафта, газ, метал та інформація. На неї є попит, і при цьому досить значний. У співвідношенні з рівнем розвитку сучасних ринкових відносин і навколишньої ситуації в країні найбільшим попитом на ринку безпеки користуються послуги забезпечення фізичного та технічного захисту. Однак з установами ринку такого виду послуг буде зростати попит на ці види безпеки і зросте попит на технології і методики захисту комерційної таємниці, послуги забезпечення інформаційної безпеки, захист від ризику в комерційній діяльності, тобто на специфічні навички "контррозвідників, розвідників та аналітиків комерційних служб безпеки". Ця тенденція вже визначилася, і в міру її поширення і поглиблення, вірогідно буде зростати число охоронних підприємств і служб безпеки, буде змінюватися зміст і профіль їхньої роботи, тобто і тут закони ринку будуть дуже жорсткі, і багато охоронних підприємств, які не зможуть перебудувати свою роботу, збанкрутують. [6]

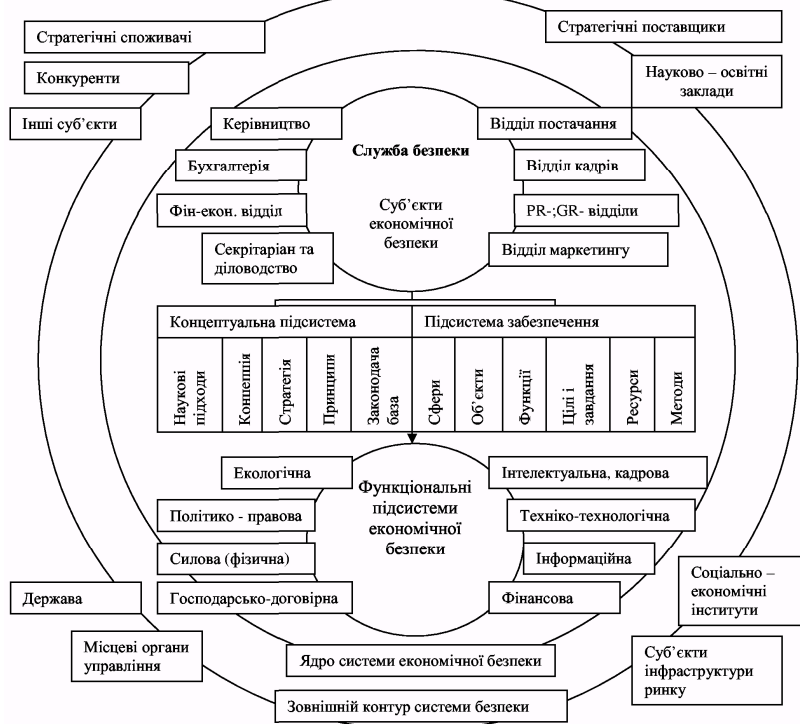

Рис. 1. Схема структури системи економічної безпеки підприємства [5, С.72]

У зв'язку з цим, будь-яке ігнорування законів ринкової економіки і потреб економічної безпеки дуже часто призводить до того, що упускаються корисні угоди, укладаються контракти з недобросовісними партнерами, приймаються на роботу особи з низькими моральними якостями або такими, що є "підставою" недобросовісних конкурентів чи навіть організованої злочинності.

Нормальне функціонування підприємства в сучасних умовах потребує більш майстерності в управлінні. Потрібно корисніше зберігати необхідний рівень економічної безпеки, ніж вести довгі, дорогі і не завжди перспективні судові процеси, намагаючись захистити свої права.[6]

Висновок: Таким чином, в результаті проведеного дослідження визначено, що результатом забезпечення економічної безпеки підприємства є стабільність (надійність) його функціонування, ефективність фінансово-економічної діяльності (прибутковість), особиста безпека персоналу. До ресурсів забезпечення надійного існування і прогресивного розвитку підприємства відносяться: персонал підприємства, матеріальні і інтелектуальні (інформаційні) ресурси. З урахуванням цього діяльність по забезпеченню економічної безпеки підприємства включає чотири основні напрями: захист матеріальних і фінансових цінностей; захист персоналу; захист інтелектуальної власності (у тому числі комерційної таємниці); інформаційне забезпечення комерційної діяльності підприємства в ринкових умовах. Основними завданнями економічної безпеки є: забезпечення пропорційного і безперервного економічного зростання, приборкування інфляції і безробіття, формування ефективної структури економіки і розвинутого ринку цінних паперів, скорочення дефіциту бюджету і державного боргу, забезпечення соціального захисту і підвищення якості життя населення, підтримка стійкості національної валюти і тому подібне. Ці завдання визначають стратегію економічної безпеки як формування і обґрунтування стратегічних пріоритетів, національних інтересів, засобів і механізмів рішення проблем.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия //Д.Ковалев, Т. Сухорукова //Экономика Украины. – 2008. - №5.- С. – 52.
2. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
3. Новікова О.Ф. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення: Монографія /О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко / НАН України. Ін-т економіки пром.-ті. Донецьк, 2006. – 408 с.
4. Вечканов Г. С. Экономическая безопасность: Учебник для вузов. Издательский дом "Питер", 2013 - 376 с
5. Шемаєва Л. Г. Система экономической безопасности предприятия во взаимодействии с внешней средой / Л. Г. Шемаєва // Бизнесинформ. – 2010. – №12. – С. 72 – 76. [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/B1/2010_12/72-76.pdf
6. Користін О.Є. Економічна безпека / О.Є. Користін [Електронний ресурс] - Режим доступу:http://pidruchniki.ws/10981205/ekonomika/osnovni_napryami_zabezpechennya_ekonomichnovi_bezpeki_pidpriemstva

УДК 4-6270ЧЭС

ОСОБЕННОСТИ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА СТРАН ЧЕРНОМОРСКОГО РЕГИОНА

Кесоян Н.М., к.э.н., доцент, заместитель декана факультета Регулирования экономики и международных экономических отношений Армянского государственного экономического университета

Пахляян А.А., к.э.н., главный специалист отдела обеспечения качества, ассистент кафедры “Международные экономические отношения” Армянского государственного экономического университета

Кесоян Н.М., Пахляян А.А. Особливості та основні напрямки економічного співробітництва країн Чорноморського регіону.

Організація чорноморського економічного співробітництва покликана забезпечити в Чорноморському регіоні стабільність і процвітання шляхом багатостороннього економічного співробітництва між її державами - членами.

Морський транспорт є основою подальшого успішного соціально-економічного розвитку в Чорноморському регіоні, оскільки очевидна його життєвоважлива роль в економічному зростанні та конкурентоспроможності в глобалізованому світі. Розвиток морської інфраструктури регіону ЧЭС є аспектом, що привертає особливу увагу міжнародних гравців, як у зв'язку з потенціалом регіону в зміцненні систем морських перевезень між Каспійським, Чорним, Егейським і Середземним морями в силу його стратегічного розташування, так і у зв'язку із зростаючою роллю регіону в системі світової торгівлі.

Ключові слова: Організація чорноморського економічного співробітництва, регіональна інтеграція, морські перевезення, проект "Чорноморське кільце".

Кесоян Н.М., Пахляян А.А. Особенности и основные направления экономического сотрудничества стран Черноморского региона.

Организация черноморского экономического сотрудничества призвана обеспечить в Черноморском регионе стабильность и процветание путем многостороннего экономического сотрудничества между ее государствами-членами.

Морской транспорт является основой дальнейшего успешного социально-экономического развития в Черноморском регионе, поскольку очевидна его жизненно важная роль в экономическом росте и конкурентоспособности в глобализованном мире. Развитие морской инфраструктуры региона ЧЭС является аспектом, привлекающим особое внимание международных игроков, как в связи с потенциалом региона в укреплении систем морских перевозок между Каспийским, Черным, Эгейским и Средиземным морями в силу его стратегического расположения, так и в связи с возрастающей ролью региона в системе мировой торговли.

Ключевые слова: Организация черноморского экономического сотрудничества, региональная интеграция, морские перевозки, проект “Черноморское кольцо”.

Kesoyan N., Pakhlyan A. Features and Main Directions of the Economic Cooperation in the Black Sea Region.

The Black Sea Economic Cooperation is designed to ensure the stability and prosperity in the Black Sea region through multilateral economic cooperation among its member states.

Sea transport is a base for further successful socio-economic development in the Black Sea region, as it is obvious its vital role in economic growth and competitiveness in a globalized world. The development of maritime infrastructure in the BSEC region is an aspect that attracted particular attention from international players, both because of the potential of the region in strengthening maritime transport between the Caspian, Black, Aegean and Mediterranean seas due to its strategic location, as well as for the emerging role of the region in the system of world trade.

Key words: Organization of the Black Sea Economic Cooperation, regional integration, marine shipment, "Black Sea Ring" project.

С древних времен Причерноморье была колыбелью различных цивилизаций, служившей торговым перекрестком между Азией и Европой. Безусловно, для народов населяющих берега Черного моря фундаментом сотрудничества в таких областях, как внешняя торговля, транспорт и связь, энергетика, экология и здравоохранение, сельское хозяйство, туризм, а также предотвращение стихийных бедствий и